

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МЛИНІВСЬКИЙ ТЕХНОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Млинівського технологічно-
економічного фахового коледжу
Вячеслав ЯЦКЕВИЧ
Вячеслав ЯЦКЕВИЧ
« 29 » *серпня* 2025 року

**ПРОГРАМА КВАЛІФАЦІЙНОГО ІСПИТУ
2025-2026 навчального року**

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	07 УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	073 МЕНЕДЖМЕНТ
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	МЕНЕДЖМЕНТ
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНИЙ СТУПІНЬ	ФАХОВИЙ МОЛОДШИЙ БАКАЛАВР
КВАЛІФІКАЦІЯ	ФАХОВИЙ МОЛОДШИЙ БАКАЛАВР З МЕНЕДЖМЕНТУ

Програма кваліфікаційного іспиту для студентів спеціальності 073 Менеджмент галузі знань 07 Управління та адміністрування освітньо-професійної програми Менеджмент.

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Зоя ПАВУСКО - спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Млинівського технологічно-економічного фахового коледжу;

Людмила ПОЛЯНСЬКА - спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Млинівського технологічно-економічного фахового коледжу.

Розглянуто цикловою комісією бізнесу та адміністрування,
протокол від «29» серпня 2025р. № 2

Голова циклової комісії

Світлана ЙОСЕНКО

ЗМІСТ

Вступ

- I Основний зміст програми
- II Критерії оцінювання
- III Зразок екзаменаційного білету
- IV Рекомендована література

ВСТУП

Атестація здобувачів освіти є обов'язковим компонентом індивідуального навчального плану здобувачів фахової передвищої освіти. Атестація випускників освітньо-професійної програми спеціальності 073 «Менеджмент» здійснюється у формі складання кваліфікаційного іспиту (КІ).

Програма кваліфікаційного іспиту складена відповідно до:

- стандарту фахової передвищої освіти затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 22 червня 2021 року № 697 «Про затвердження стандарту фахової передвищої освіти зі спеціальності 073 Менеджмент освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр» введеного в дію з 2021-2022 навчального року. – URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/661/691/7c9/6616917c9b64f144735917.pdf>
- освітньо-професійної програми (ОПП) Менеджмент для підготовки здобувачів фахової передвищої освіти за спеціальністю 073 Менеджмент затвердженої Педагогічною радою Млинівського технолого-економічного коледжу (протокол від 25 червня 2025 року №10) та введеною в дію 01 липня 2025 року (наказ директора коледжу від 25 червня 2025 року №86);
- Положення про атестацію здобувачів фахової передвищої освіти та екзаменаційну комісію Млинівського технолого-економічного фахового коледжу.

Атестація здобувачів освіти є обов'язковим компонентом індивідуального навчального плану здобувачів фахової передвищої освіти.

Організація та проведення атестації здобувачів освіти базується на таких **принципах**: академічна доброчесність, об'єктивність, прозорість і публічність, нетерпимість до корупційних та пов'язаних з корупцією діянь.

Атестація здобувачів освіти проводиться після теоретичного навчання та практичної підготовки. Термін проведення атестації визначаються графіком освітнього процесу.

До атестації допускаються здобувачі фахової передвищої освіти, які виконали усі вимоги навчального плану та освітньо-професійної програми Менеджмент.

Атестація випускників освітньо-професійної програми спеціальності 073 «Менеджмент» здійснюється у формі складання кваліфікаційного іспиту (КІ).

Метою атестації у формі кваліфікаційного іспиту здобувачів освіти є вимірювання та оцінювання результатів навчання, досягнутих здобувачами фахової передвищої освіти за підсумками опанування освітньо-професійної програми відповідної спеціальності.

Кваліфікаційний іспит спрямований на перевірку досягнень результатів навчання, визначених ОПП та включає систему загальних, спеціальних компетенцій та програмних результатів навчання.

Компетентності, визначені освітньо-професійною програмою Менеджмент.

Інтегральна:

Здатність вирішувати типові спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері менеджменту або у процесі навчання, що вимагає застосування положень

і методів соціальних та поведінкових наук, та може характеризуватися певною невизначеністю умов; нести відповідальність за результати своєї діяльності; здійснювати контроль інших осіб у визначених ситуаціях.

Загальні компетентності:

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 4. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК 5. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК 7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 8. Здатність виявляти ініціативу та підприємливість.

Спеціальні:

СК 1. Розуміння принципів і норм права та використання їх у професійній діяльності.

СК 2. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо.

СК 3. Здатність застосовувати знання теорії і практики менеджменту для вирішення типових спеціалізованих задач професійної діяльності.

СК 4. Здатність управляти підрозділом і налагоджувати необхідні комунікації в процесі управління.

СК 5. Здатність формувати і демонструвати лідерські якості та поведінкові навички.

СК 6. Здатність планувати, аналізувати, контролювати та оцінювати власну роботу і роботу інших працівників.

СК 7. Здатність планувати час та керувати ним (тайм-менеджмент).

СК 8. Здатність працювати в команді та налагоджувати міжособистісну взаємодію під час розв'язання професійних завдань.

СК 9. Здатність проводити економічні розрахунки.

СК 10. Розуміння принципів психології та використання їх у професійній діяльності.

СК 11. Здатність застосовувати правила оформлення управлінських документів

Програмні результати навчання:

РН 1. Знати свої права, як члена суспільства, цінності громадянського суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина України.

РН2. Використовувати різні форми і методи рухової активності для ведення здорового способу життя.

РН 3. Володіти державною та іноземною мовами у професійній діяльності.

РН 4. Застосовувати правові норми, норми з охорони праці, безпеки життєдіяльності у професійній діяльності.

- PH 5. Застосовувати сучасний інструментарій менеджменту під час розв'язання професійних завдань.
- PH 6. Використовувати сучасні інформаційні і комунікаційні технології для розв'язання професійних завдань.
- PH 7. Розв'язувати типові спеціалізовані задачі в професійній діяльності.
- PH 8. Знаходити оптимальні, обґрунтовані, творчі рішення для розв'язування професійних завдань.
- PH 9. Пропонувати ефективні методи мотивування персоналу підприємства (підрозділу) для підвищення продуктивності праці.
- PH 10. Демонструвати навички самостійної роботи, критики і самокритики, відкритості до нових знань.
- PH 11. Здійснювати пошук, збирання, оброблення й аналізування інформації у професійній діяльності.
- PH 12. Демонструвати навички командної роботи, лідерства для налагодження комунікації у професійній діяльності.
- PH 13. Планувати, аналізувати, контролювати й оцінювати власну роботу і роботу інших осіб у професійній діяльності.
- PH 14. Визначати основні економічні показники підприємства (підрозділу) для підвищення ефективності діяльності.
- PH 15. Проявляти ініціативу та підприємливість для розвитку підприємства (підрозділу).
- PH 16. Застосовувати знання з психології для розв'язання професійних завдань.
- PH 17. Складати організаційно-розпорядчі документи для забезпечення ефективної взаємодії у професійній діяльності

Кваліфікаційний іспит включає в себе такі освітні компоненти::

- трудове право;
- організація виробництва;
- економіка підприємства;
- маркетинг.
- комерційне право;
- економічний аналіз;
- менеджмент;

Рівень фахової підготовки встановлюється за допомогою різних за формою завдань і складається з:

- теоретичної частини (виконання тестових завдань з використання спеціального програмного забезпечення);
- практичної частини (розв'язання виробничо-ситуаційних завдань).

Кваліфікаційний іспит проводиться за екзаменаційними білетами, які складаються з двох частин:

- Перша- містить тестові завдання, що знаходяться на сайті коледжу у вкладці «СТУДЕНТАМ» - «Портал тестування студентів МТЕФК» - «Атестація Менеджмент 2024»;
- друга – містить практичні завдання.

Кваліфікаційний іспит за ОПП Менеджмент повинен визначити рівень засвоєння здобувачами освіти теоретичного матеріалу та рівень сформованості

практичних умінь, навичок та компетенцій наведених вище дисциплін, вміння самостійно вирішувати типові виробничі ситуації професійної діяльності.

Кваліфікаційний іспит завершується рішенням про видачу документу встановленого зразка та присудження освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра із присвоєнням кваліфікації фаховий молодший бакалавр з менеджменту.

Розділи програми розроблені на основі навчальних програм дисциплін, що входять до складу кваліфікаційного іспиту.

I ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Зміст програми кваліфікаційного іспиту визначається вимогами до фахових компетентностей та програмних результатів навчання здобувачів освіти до освітньо-професійної програми Менеджмент.

1.1. ТРУДОВЕ ПРАВО

Тема 1. Поняття трудового права. Суб'єкти трудового права

Поняття трудового права як самостійної галузі права. Предмет трудового права: трудові відносини, що безпосередньо пов'язані з процесом праці та відносини, що тісно пов'язані з трудовими відносинами, або витікають з трудових відносин. Особливості методу правового регулювання трудових відносин. Функції трудового права в сучасних умовах. Система трудового права і система трудового законодавства.

Поняття і значення основних принципів трудового права.

Поняття джерел трудового права. Класифікація джерел трудового права та їх види. Загальне і спеціальне законодавство про працю.

Поняття і класифікація суб'єктів трудового права. Правовий статус суб'єктів.

Трудове право в умовах воєнного стану

Тема 2. Соціальне партнерство у сфері трудових відносин. Правове регулювання діяльності профспілок України

Поняття соціального партнерства. Принципи соціального партнерства. Суб'єкти соціального партнерства.

Поняття та види соціально-партнерських угод. Сторони соціально-партнерських угод.

Поняття та основні функції профспілок. Права профспілок у галузі нормотворчої діяльності і встановлення на підприємстві колективних умов праці. Права профспілок у галузі застосування чинних норм трудового права і контролю за їх дотриманням. Додаткові гарантії трудових прав виборних профспілкових органів.

Тема 3. Колективні договори та угоди

Поняття колективного договору. Сторони колективного договору. Сфера укладання колективного договору.

Порядок укладання колективного договору. Зміст колективного договору. Взаємні права та обов'язки сторін щодо врегулювання виробничих, трудових, соціально-економічних відносин.

Колективні переговори. Порядок вирішення розбіжностей, що виникають під час ведення колективних переговорів. Строк чинності колективного договору.

Реалізація колективного договору і контроль за його виконанням. Відповідальність за порушення колективного договору.

Поняття, види та сторони соціально-партнерських угод.

Тема 4. Зайнятість населення

Соціально-економічні аспекти ринку праці в Україні. Законодавство про зайнятість населення. Поняття, форми зайнятості та державна політика в цій сфері.

Діяльність центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції.

Сприяння зайнятості населення. Професійна орієнтація та професійне навчання. Послуги з посередництва у працевлаштуванні.

Застосування праці іноземців та осіб без громадянства в Україні.

Поняття та статус безробітного. Допомога з часткового безробіття.

Участь роботодавців у забезпеченні зайнятості населення.

Контроль і відповідальність у сфері зайнятості населення.

Тема 5. Поняття трудового договору

Поняття трудового договору. Трудовий договір як підстава виникнення трудових правовідносин. Порядок укладання трудового договору. Сторони та зміст трудового договору. Обов'язкові та факультативні умови трудового договору. Форма трудового договору. Випадки, коли додержання письмової форми трудового договору є обов'язковим.

Строки трудового договору. Укладення трудових договорів на невизначений строк; на строк, що визначається сторонами; на час виконання певної роботи. Трудовий договір на сезонні та тимчасові роботи.

Контракт як особлива форма трудового договору. Сумісництво та суміщення робіт і професій, заступництво.

Випробування під час прийняття на роботу. Правові наслідки випробування.

Поняття переведення на іншу роботу. Постійні і тимчасові переведення. Умови та порядок переведення на іншу роботу. Поняття переміщення і його відмінність від переведення.

Зміна істотних умов праці. Зміни в організації виробництва як підстава для зміни істотних умов праці.

Тема 6. Припинення трудового договору

Класифікація підстав припинення трудового договору. Порядок припинення трудового договору за угодою сторін; по закінченні строку трудового договору; з підстав, передбачених контрактом.

Розірвання трудового договору з ініціативи працівника. Особливості розірвання строкового трудового договору з ініціативи працівника.

Розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу. Додаткові підстави розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого органу з окремими категоріями працівників за певних умов.

Розірвання трудового договору на вимогу профспілкового органу. Інші підстави розірвання трудового договору.

Порядок оформлення звільнення з роботи і здійснення розрахунку. Вихідна допомога. Відповідальність за затримку проведення розрахунків і видачу трудової книжки.

Тема 7. Робочий час і час відпочинку

Поняття робочого часу і його тривалість. Нормальна, скорочена і неповна тривалість робочого часу.

Початок і закінчення роботи. Ненормований режим праці. Поняття надурочних робіт. Обмеження надурочних робіт і заборона залучення до них окремих категорій працівників.

Поняття і види часу відпочинку. Порядок залучення до роботи у вихідні та святкові дні. Заборона роботи у вихідні дні.

Поняття і види відпусток. Тривалість відпусток. Щорічна основна відпустка. Підстави надання щорічних додаткових відпусток і їх тривалість. Види, підстави надання і тривалість соціальних відпусток. Творчі відпустки. Відпустки, пов'язані з навчанням. Відпустки без збереження заробітної плати.

Тема 8. Заробітна плата. гарантії і компенсації

Поняття заробітної плати. Загальні та спеціальні норми, що регулюють заробітну плату.

Тарифна система і її елементи: тарифні сітки; тарифні ставки; тарифно-кваліфікаційні довідники. Форми і системи оплати праці. Оплата праці за виконання робіт різної кваліфікації. Оплата праці за суміщення професій (посад) і виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника. Оплата праці в надурочний час. Оплата праці у святкові та неробочі дні. Оплата праці у нічний час.

Порядок виплати заробітної плати. Обчислення середнього заробітку. Строки, місце і час виплати заробітної плати.

Обмеження відрахувань із заробітної плати. Відрахування, що можуть проводитися за наказом чи розпорядженням власника або уповноваженого ним органу.

Поняття гарантійних і компенсаційних виплат. Гарантійні виплати та їхні види (під час виконання державних або громадських обов'язків; пов'язані з реалізацією права на освіту, безкоштовну професійну підготовку; пов'язані з реалізацією права на відпочинок і охорону здоров'я та ін.).

Компенсаційні виплати та їхні види: компенсаційні виплати під час службових відряджень, при переїзді на роботу в іншу місцевість, за невиданий спеціальний одяг і спеціальне взуття, компенсаційні надбавки та ін.

Тема 9. Матеріальна відповідальність сторін трудового договору

Поняття матеріальної відповідальності за шкоду, завдану підприємству, установі, організації та її відмінність від майнової відповідальності за нормами цивільного права.

Підстави і умови матеріальної відповідальності. Види матеріальної відповідальності. Поняття, випадки обмеженої матеріальної відповідальності. Поняття і випадки повної матеріальної відповідальності. Письмові договори про повну матеріальну відповідальність. Колективна (бригадна) матеріальна відповідальність. Кратна (підвищена) матеріальна відповідальність.

Підстави звільнення від матеріальної відповідальності.

Поняття, підстави матеріальної відповідальності роботодавця за шкоду, заподіяну працівникові. Розмір відшкодування шкоди при заподіянні працівникові каліцтва або іншого ушкодження здоров'я. Правове регулювання відшкодування моральної шкоди.

Тема 10. Трудова дисципліна. Дисциплінарна відповідальність

Поняття, значення та правове регулювання дисципліни праці. Правові методи забезпечення трудової дисципліни.

Правила внутрішнього трудового розпорядку як метод забезпечення дисципліни праці на підприємстві, в установі, в організації. Види правил внутрішнього трудового розпорядку.

Поняття заохочень. Види та порядок застосування заохочень за успіхи в роботі. Заохочення за особливі трудові заслуги. Державні нагороди.

Поняття дисциплінарного проступку. Поняття і види дисциплінарної відповідальності. Порядок і строки застосування дисциплінарних стягнень. Органи, правомочні застосовувати дисциплінарні стягнення.

Оскарження і зняття дисциплінарних стягнень. Інші заходи впливу на порушників дисципліни праці.

Тема 11. Охорона праці

Поняття охорони праці за нормами трудового права.

Розслідування та облік нещасних випадків на виробництві. Оформлення наслідків розслідування нещасних випадків.

Умови і додаткові гарантії охорони праці жінок. Роботи, на яких заборонено застосування праці жінок. Обмеження праці жінок на певних роботах. Пільги для вагітних жінок і жінок, які мають дітей.

Права неповнолітніх у трудових відносинах. Роботи, на яких заборонено застосування праці неповнолітніх. Додаткові пільги та гарантії неповнолітнім за трудовим законодавством.

Праця інвалідів. Роботи, на яких заборонено застосування праці інвалідів.

Гарантії прав на охорону праці під час укладання трудового договору.

Тема 12. Трудові спори

Поняття трудового спору. Класифікація трудових спорів. Індивідуальні та колективні трудові спори.

Комісії з трудових спорів, їх компетенція. Строки звернення до комісії з трудових спорів. Виконання рішення комісії з трудових спорів.

Судовий порядок розгляду трудових спорів. Компетенція місцевих судів з розгляду трудових спорів. Строки звернення до місцевого суду за вирішенням трудових спорів. Виконання рішень місцевого суду з трудових спорів.

Причини виникнення колективних трудових спорів. Порядок розгляду колективних трудових спорів.

Повноваження примирної комісії, трудового арбітражу, строки розгляду колективних трудових спорів у цих органах. Повноваження Національної служби посередництва і примирення.

Право на страйк та його реалізація. Порядок проведення страйку. Заборона проведення страйків. Визнання страйку незаконними і його правові наслідки.

Відповідальність за порушення законодавства про колективні трудові спори.

1.2. ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА

Тема I. Теоретичні основи Організації виробництва.

Тема 1. Предмет, методи і зміст курсу.

Процес організації: зміст, елементи процесу організації, суб'єкти організації. Сутність організації виробництва.

Роль організації виробництва в загальній системі виробничої діяльності підприємства. Концептуальна модель організації виробництва на підприємстві.

Закони і закономірності організації виробництва на підприємстві. Цілі та задачі організації виробництва. Виробнича і загальна структура.

Предмет і об'єкт вивчення курсу. Методи дослідження організації виробництва. Системна концепція організації виробництва.

Поняття виробничої системи, її складові елементи та структура. Інформаційні та матеріальні потоки виробничої системи.

Класифікація виробничих систем. Взаємодія виробничої системи із зовнішнім середовищем.

Закони формування і функціонування виробничих систем. Закони статичності організації виробничих систем.

Закони розвитку виробничих систем: синергії, пропускну здатності, оптимального співвідношення параметрів, інерції, еластичності, безперервності вдосконалення. Загальні відмінні особливості і властивості виробничих систем.

Принципи організації виробництва: пропорційність, прямоточність, оптимальність, безперервність, ритмічність, гнучкість, системність тощо.

Тема 2. Система ведення господарства

Поняття системи ведення господарства, її роль в організації діяльності різних видів сільськогосподарських підприємств. Фактори, що визначають формування системи ведення господарства.

Порядок обґрунтування системи господарства в сільськогосподарських підприємствах. Системи господарства за галузями і елементами виробництва.

Система галузей рослинництва, її елементи та їх організаційно-економічне значення.

Система галузей тваринництва, її елементи та їх організаційно-економічне значення.

Тема 3. Види і організаційно-економічні основи сільськогосподарських підприємств і об'єднань.

Законодавчі та нормативні документи, що регламентують діяльність аграрних формувань.

Різноманітність форм власності і господарювання як передумова переходу до ринкових відносин.

Найбільш поширені види сільськогосподарських підприємств і об'єднань, їх загальні організаційно-економічні основи, принципи діяльності і відмінності.

Державні сільськогосподарські підприємства: етапи розвитку; виробнича і організаційна структура; задачі в сучасних умовах; діюче законодавство, статутні положення і організація діяльності.

Створення та розвиток приватних (приватно-орендних) підприємств, господарських товариств, сільськогосподарських кооперативів, фермерських господарств, інших форм господарювання на засадах приватної власності.

Міжгосподарські і агропромислові підприємства та об'єднання: види діяльності, значення, виробнича й організаційна структура, статутні положення і організація діяльності.

Організаційно-економічні основи агрокомбінатів, агрофірм, консорціумів, їх значення в розвитку АПК, виробнича і організаційна структура, основні статутні положення і організація діяльності.

Особисті селянські господарства: значення, стимулювання розвитку.

Розділ II. Виробничі ресурси сільськогосподарських підприємств і організація їх використання. Матеріальне стимулювання.

Тема 4. Організація використання землі

Правові основи землекористування в Україні. Основи земельного законодавства. Земельний Кодекс України.

Організація використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах. Види сільськогосподарських угідь. Організаційно-економічне обґрунтування землекористування.

Державний земельний кадастр. Організація кількісного і якісного обліку земель, трансформація земель, державний контроль за використанням і охороною земель.

Поняття землеустрою. Проекти землеустрою. Необхідність впровадження соціально-економічних та екологічних заходів, які спрямовані на регулювання земельних відносин та раціональної організації території суб'єктів господарювання.

Тема 5. Організація використання засобів виробництва в сільськогосподарських підприємствах

Засоби виробництва аграрних формувань. Джерела їх формування та поповнення в умовах ринку

Організаційно-економічне обґрунтування забезпечення аграрних формувань засобами виробництва.

Зношення і амортизація основних засобів.

Комплектування підприємства засобами виробництва та методика визначення потреби підприємства в тракторах і сільськогосподарських машинах.

Основні шляхи організації їх раціонального використання.

Організація внутрішньогосподарського транспорту. Визначення потреби підприємства в транспортних засобах та організація їх раціонального використання. Організація технічного обслуговування, ремонту та зберігання техніки.

Оборотні засоби, організація їх використання. Методика визначення потреби господарства в оборотних засобах.

Система матеріально-технічного забезпечення та формування ринку засобів виробництва.

Тема 6. Організація використання трудових ресурсів і нормування праці

Трудові ресурси і робоча сила сільськогосподарських підприємств. Головні тенденції зміни чисельності і складу трудових ресурсів. Ринок праці.

Організаційні заходи раціонального використання робочої сили. Основні принципи і прогресивні форми організації праці.

Організація робочих місць і робочих зон. Класифікація робочих місць.

Атестація та раціоналізація робочих місць.

Умови праці. Режим праці та відпочинку.

Нормування праці. Суть, завдання та принципи нормування праці. Види норм праці. Методи нормування праці.

Визначення чисельності працівників на різних роботах. Розрахунок затрат робочого часу. Визначення норм праці під час виконання сільськогосподарських робіт.

Особливості організації праці в фермерських господарствах. Передовий досвід ефективної організації використання робочої сили в сільському господарстві.

Шляхи удосконалення організації використання трудових ресурсів в умовах ринку.

Тема 7. Організація матеріального стимулювання в аграрних формуваннях

Організаційно-правові основи мотивації та оплати праці. Державні регулювання заробітної праці.

Визначення якості праці через тарифікацію.

Тарифна система та її елементи. Тарифікація сільськогосподарських робіт.

Види, форми та системи оплати праці. Понад тарифні виплати (доплати, надбавки, гарантовані та компенсаційні виплати, премії тощо).

Оплата праці за контрактом.

Положення про оплату праці в аграрних формуваннях.

Оплата праці працівників основного виробництва. Преміювання. Матеріальна відповідальність за перевитрати матеріальних засобів і коштів, порушення трудової і виробничої дисципліни тощо. Оплата праці від валового доходу. Оплата праці за залишковим принципом. Оплата праці залучених працівників у фермерських господарствах.

Оподаткування фонду заробітної плати.

Передовий досвід і основні напрями вдосконалення матеріального стимулювання працівників сільськогосподарських підприємств.

Розділ III. Організація діяльності підрозділів основного виробництва та виробничої інфраструктури

Тема 8. Організація виробництва продукції рослинництва

Завдання та шляхи розвитку галузей рослинництва.

Удосконалення організації виробництва продукції рослинництва, створення ринку продовольчих товарів.

Організація системи сівозмін і структури посівних площ, їх організаційно-економічна оцінка.

Організація виробництва зернових культур.

Організація виробництва зерна (організація виробничих процесів, система машин, організація праці та її оплата, особливості оплати праці).

Організація виробництва технічних культур.

Організація виробництва соняшнику (організація виробничих процесів, агротехнічні вимоги, система машин, затрати праці, особливості оплати праці).

Організація виробництва технічних культур (цукрових буряків, озимого ріпаку (організація виробничих процесів, агротехнічні вимоги, система машин, затрати праці, особливості оплати праці).

Організація виробництва картоплі, овочів: організація виробничих процесів, агротехнічні вимоги, система машин, затрати праці, особливості оплати праці.

Організація виробництва плодів (організація виробничих процесів, агротехнічні вимоги, система машин, затрати праці, особливості оплати праці).

Методика складання технологічної карти вирощування та збирання сільськогосподарських культур.

Тема 9. Організація кормовиробництва

Поняття та принципи організації кормової бази. Система кормовиробництва. Класифікація кормів і джерела їх надходження. Типи кормовиробництва і годівлі тварин.

Організація кормовиробництва.

Організація польового кормовиробництва.

Організація лукопасовищного кормовиробництва.

Планування кормової бази, кормовий план і баланс кормів.

Удосконалення організації кормовиробництва.

Тема 10. Організація виробництва продукції тваринництва

Удосконалення організації виробництва продукції тваринництва, створення ринку продовольчих товарів.

Організація скотарства, свинарства, (виробничі типи, відтворення стада, способи та системи утримання, технологічні процеси виробництва молока та яловичини, особливості матеріального стимулювання).

Організація вівчарства, птахівництва (виробничі типи, відтворення стада, способи та системи утримання, технологічні процеси виробництва молока та яловичини, особливості матеріального стимулювання).

Вимоги до якості продукції тваринництва.

Кабінет Міністрів України . Розпорядження. від 31 січня 2025 р. № 76-р. Київ. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми розвитку тваринництва на період до 2033 року

Тема 11. Переробка продукції рослинництва і тваринництва. Організація виробничо-економічних зв'язків сільськогосподарських підприємств з іншими сферами АПК

Організація зберігання, переробки та реалізації продукції сільськогосподарських підприємств.

Зберігання та переробка продукції рослинництва в сучасних умовах
Зберігання та переробка продукції тваринництва в сучасних умовах
Організація матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Система матеріально-технічного забезпечення та формування ринку засобів виробництва

Форми матеріально-технічного забезпечення АПК в умовах ринку

Організація виробничого обслуговування сільськогосподарських підприємств.

Ринок сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки.

Розділ. IV. Удосконалення організації виробництва, підвищення ефективності функціонування виробничих систем підприємства.

Підприємництво та агробізнес.

Тема 12. Організаційно-виробниче забезпечення якості та конкурентоспроможності продукції

Еволюція технології та поняття якості. Основні вимоги до якості продукції. Класифікація показників якості. Стандартизація процесів, продукції

та послуг. Засоби вимірювання та методи оцінювання якості. Система забезпечення якості та її елементи.

Системне управління якістю на основі ДСТУ ISO 9000:2015.

Моделі системи якості. Елементи системи якості. Документація системи якості.

Особливості системи якості в аграрному виробництві та продуктів її переробки.

Зарубіжний досвід управління якістю продукції.

Види й методи технічного контролю якості: попереджувальний, статистичний. Розрахунки параметрів якості. Статистичне регулювання технологічних процесів і приймальний контроль.

Сутнісно-змістова характеристика конкурентоспроможності продукції та методів розрахунку.

Сутність і завдання сертифікації продукції. Атестація виробництв.

Сертифікація систем якості. Оцінювання якості проектів, технологій.

Тема 13. Комплексна підготовка виробництва до випуску нової продукції

Система створення та освоєння нової продукції. Життєвий цикл продукції (процесів) та характеристика етапів. Сучасні концептуальні підходи до зміни продукту. Сутність комплексної підготовки виробництва та її складові.

Особливості створення та освоєння продукту: етапи, процедури. Організаційні форми й методи досліджень, проектування та освоєння виробів. Організація і планування підготовки виробництва нової продукції. Проектування організації виробництва. Зміст та етапи організаційно-планової підготовки виробництва.

Методи переорієнтації підприємства на випуск нової продукції та економічна оцінка доцільності впровадження нової продукції.

Тема 14. Підприємництво та агробізнес.

Соціально – економічні основи підприємництва та агро бізнесу.

Економічна суть, особливості організації та розвитку підприємництва та агро бізнесу.

Ліцензування підприємницької діяльності.

Формування підприємницького середовища в аграрній сфері економіки.

Ознаки бізнесу, його функції і модель.

Стратегія і тактика агро бізнесу.

Правові засади підприємництва. Умови здійснення підприємницької діяльності.

Гарантії прав суб'єктів підприємницької діяльності.

Державна підтримка підприємництва.

Тема 15. Організаційно-правові форми господарської діяльності в агробізнесі

Організаційно-правові форми підприємництва.

Малі підприємства, умови успіху у малому бізнесі.

Функціонування структур малого і середнього бізнесу на селі.

Переваги та недоліки малого бізнесу.

Економічна ефективність малого і середнього бізнесу на селі та її оцінювання.

Державна політика щодо розвитку і підтримки малого і середнього бізнесу.

Кредитування малих підприємств в агробізнесі.

Фонди підтримки підприємництва в Україні.

Організаційно-підготовчі заходи та підготовка до реєстрації.

Державна реєстрація суб'єктів підприємництва. Реєстрація суб'єкта підприємницької діяльності - фізичної особи ФОП.

Одержання дозвільних і погоджувальних документів на початок роботи.

Ліквідація та банкрутство суб'єкта підприємницької діяльності.

Реєстрація суб'єкта підприємницької діяльності – юридичної особи.

Ліцензування підприємницької діяльності.

Порядок припинення підприємницької діяльності.

Оцінювання та продаж власної справи.

1.3. ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

1. ВСТУП. ПІДПРИЄМСТВО В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ГОСПОДАРЮВАННЯ.

Предмет, завдання науки та методи її вивчення. Зміст і порядок вивчення науки, її зв'язок з іншими дисциплінами навчального циклу.

Вимоги до економічних знань спеціаліста, посилення ролі економічних кадрів у підвищенні ефективності діяльності аграрних підприємств.

Особливості аграрного підприємства та їх урахування в економічній діяльності.

Організаційно-виробнича структура аграрних підприємств. Вплив макро- і мікросередовища на їх діяльність.

Санація і реструктуризація підприємств.

Поняття підприємства як організаційно та економічно самостійної первинної

ланки виробничої сфери. Правові основи функціонування підприємств в Україні. Класифікація підприємств.

Організація і розвиток власної справи, проблеми малого бізнесу в Україні та шляхи їх подолання.

Основні виробничі та економічні показники діяльності аграрних підприємств.

2. ТРУДОВІ РЕСУРСИ, ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ ТА ЇЇ ОПЛАТА

Поняття про трудові ресурси, їх склад, структуру та особливості використання в сільському господарстві. Показники працезабезпечення і використання трудових ресурсів. Шляхи поліпшення використання трудових ресурсів у ринкових умовах.

Ринок праці. Попит і пропозиція робочої роботи. Планування чисельності персоналу. Управління персоналом підприємства. Підготовка підвищення кваліфікації кадрів, їх закріплення на селі. Рівень використання трудових ресурсів.

Продуктивність праці. Методи та показники її визначення. Співвідношення темпів зростання продуктивності та оплати праці. Фактори і резерви підвищення продуктивності праці.

Персонал підприємства, його склад і структура.

Оплата праці, її форми і системи. Вплив співвідношення темпів зростання продуктивності та оплати праці на економічні результати. Суть і особливості оплати праці на підприємствах різних форм власності та господарювання в АПК.

3. ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Земельні ресурси як основа економічного потенціалу. Особливості використання землі як основного засобу виробництва.

Земельний фонд України, склад і структура. Основні шляхи підвищення економічної родючості ґрунту. Земельний кодекс України – основа регулювання земельних відносин. Право власності на землю. Право постійного користування земельною ділянкою.

Державний земельний кадастр і економічне оцінювання землі.

Земельна реформа та її етапи. Визначення земельного паю. Земельний сертифікат і державний акт, що засвідчує право на земельну частку. Земельний ринок. Застава земельних ділянок. Земельний податок як складова частина фінансового, сільськогосподарського податку. Земельна рента і рентні платежі. Ціна землі. Орендна плата за землю. Закон про оренду землі, що визначає загальні засади набуття, реалізації та припинення права на оренду земельної ділянки. Договір оренди землі.

Показники ефективності використання земельних угідь аграрних підприємств. Ефективність заходів щодо підвищення родючості землі.

Досвід господарств зони в ефективному використанні землі.

4. МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНА БАЗА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Особливості й стан матеріально-технічної бази. Основні напрямки і шляхи розвитку матеріально-технічної бази аграрних підприємств.

Поняття розміру і структури енергоресурсів. Енергооснащеність

виробництва і енергоозброєність праці. Енергомісткість і фактори її зниження, електрооснащеність і електроозброєність.

Машинно-тракторний парк та ефективність його використання. Поняття умовно-еталонного трактора і умовно-еталонного гектара. Показники та шляхи поліпшення використання тракторного парку.

Особливості оцінювання ефективності використання машинно-тракторного парку у фермерських господарствах.

Види транспорту і значення та оцінювання раціонального співвідношення між окремими видами транспорту з урахуванням доцільності перевезення різних видів вантажів і віддалі перевезення.

Показники ефективності використання транспортних засобів.

Методика визначення окупності нової техніки. Виробничі будівлі та споруди аграрних підприємств, характеристика, показники і методика визначення ефективності їх використання.

5. ОСНОВНІ ЗАСОБИ (ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ) АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Поняття, склад і структура основних засобів. Виробничі та невиробничі основні засоби. Грошове оцінювання основних засобів. Досягнутий рівень забезпеченості аграрних підприємств основними засобами. Фізичне і моральне зношення основних засобів. Амортизація основних засобів.

Показники забезпеченості та економічної ефективності використання основних засобів. Шляхи поліпшення використання основних засобів, удосконалення їх структури, зниження матеріаломісткості. Ринок засобів виробництва. Перспективні напрямки вдосконалення технічної бази.

Поняття і види нематеріальних активів: право на користування землею, право на винахід, товарні знаки, авторські права (патенти, свідоцтва, ліцензії як форми інтелектуальної власності).

6. ОБОРОТНІ ЗАСОБИ (ОБОРОТНИЙ КАПІТАЛ) АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Економічна суть оборотних засобів, їх склад і структура. Оборотні засоби і засоби обігу, їх склад і джерела формування. Значення оптимального співвідношення основних і оборотних засобів (необоротних і оборотних активів). Вплив скорочення строків кругообігу на ефективність використання оборотних активів.

Система показників і методика визначення ефективності використання оборотних засобів. Необхідність нормування оборотних засобів за критерієм мінімальної достатності. Економічні підходи до нормування окремих видів оборотних засобів.

Основні напрямки поліпшення використання оборотних засобів аграрних підприємств.

7. ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА І СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ

Суть витрат і собівартості продукції. Рівень і структура собівартості основних видів продукції. Причини зростання собівартості. Відмінності у співвідношенні статей витрат у різних галузях господарства.

Види собівартості різних видів продукції, робіт і послуг. Класифікація витрат виробництва і порядок їх віднесення на певні види продукції. Методика обчислення собівартості різних видів продукції, робіт і послуг.

Основні фактори, що визначають собівартість продукції рослинництва і тваринництва.

Значення, резерви і шляхи зниження собівартості сільськогосподарської продукції.

8. ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ПРОДУКЦІЮ

Ціна в ринковій економіці, її поняття та функції. Ціноутворення, основні методи та етапи встановлення цін. Принципи ціноутворення. Формування різних видів цін. Система цін на сільськогосподарську продукцію.

Паритет цін і механізм його забезпечення в ринковій економіці. Основні напрямки забезпечення паритету цін між промисловістю та сільським господарством. Система державної підтримки цін і доходів сільськогосподарського товаровиробника. Ціни підтримки. Ціновий моніторинг в АПК.

Особливості формування світових цін та їх види. Взаємозв'язок внутрішніх і світових цін під час експортно-імпортних операцій. Диференціація цін на світовому ринку.

9. ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Поняття ефекту і ефективності виробництва. Види ефективності (виробнича, соціальна, екологічна).

Критерії та системи показників економічної ефективності сільськогосподарського виробництва.

Методика визначення показників економічної ефективності: валової, товарної, чистої продукції, чистого доходу і прибутку.

Рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва. Показники та методика визначення рівня рентабельності, норми прибутку. Сучасний рівень рентабельності підприємств. Оптимальні нормативи рентабельності, що забезпечують самофінансування.

Оцінювання позиції підприємства на ринку капіталів. Показники рівня надійності покриття активами цінних паперів підприємства.

Методика визначення ефективності (ефекту) заходів у сільському господарстві.

Основні шляхи підвищення рентабельності продукції: режиму економії, якості, стандартизації та сертифікації продукції.

Беззбитковість виробництва. Резерви та шляхи підвищення ефективності діяльності підприємства.

10. ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Економічна сутність інвестицій та інвестиційної діяльності. Закон України «Про інвестиційну діяльність», що визначає загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності на території України.

Основні напрямки інвестицій. Суб'єкти інвестиційної діяльності.

Класифікація інвестицій. Джерела інвестицій: власні, позичкові, залучені та бюджетні. Особливості зовнішніх джерел. Призначення довгострокових фінансових і капітальних інвестицій. Капіталовкладення аграрних підприємств, їх напрямки та структура.

Оцінювання економічної ефективності інвестицій. Шляхи ефективності інвестицій (вдосконалення проектів, скорочення строків введення в дію).

Залучення іноземних інвестицій для розвитку та посилення ефективності діяльності суб'єктів господарювання. Закон України «Про державну програму заохочення іноземних інвестицій в Україні».

11. ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ПРОГРЕС

Процес інтенсифікації – закономірний шлях розвитку сільського господарства. Основні передумови переходу до інтенсивного сільського господарства.

Особливості інтенсифікації сільського господарства.

Фактори, що зумовлюють ефективність інтенсифікації виробництва. Критерії і показники рівня та економічної ефективності інтенсифікації. Елементи процесу інтенсифікації: об'єкт інтенсифікації – рівень інтенсифікації – результат інтенсифікації – ефективність інтенсифікації.

Основні напрямки інтенсифікації: хімізація, комплексна механізація і автоматизація виробництва, меліорація, впровадження інтенсивних технологій в рослинництві і тваринництві, вдосконалення економічних методів господарювання.

Суть та основні напрямки науково-технічного прогресу (НТП):

- організаційно-економічний (організаційна, фінансова, технічна реструктуризація);
- хімізація у системі основних напрямків НТП та інноваційної діяльності аграрних підприємств (застосування мінеральних добрив, хімічних препаратів захисту рослин і тварин, полімерних матеріалів, кормових добавок);
- біологічний напрямок (застосування нових сортів, порід, гібридів, регуляторів росту);
- технічний напрямок (з використанням ефективних технологій).

Методика визначення економічної ефективності окремих нововведень. Поняття «відкриття», «винахід», «раціоналізаторська пропозиція», їх роль у реалізації системи основних напрямів НТП. Досвід господарств зони.

12. РОЗШИРЕНЕ ВІДТВОРЕННЯ І НАРГОМАДЖЕННЯ НА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Поняття відтворення. Типи відтворення: звужене, просте, розширене. Особливості розширеного відтворення, зумовлені специфікою сільського виробництва. Форми розширеного відтворення: екстенсивна, інтенсивна. Інтенсифікація виробництва – основна форма розширеного відтворення в сільському господарстві.

Показники, що характеризують розширене відтворення: факторні, результативні.

Валова продукція як кінцевий результат господарської діяльності і водночас основа розширеного відтворення в сільському господарстві. Рациональний розподіл валової продукції і формування фондів відшкодування, споживання, нагромадження.

Прибуток як реалізована частина чистого доходу. Оптимальний розподіл і структура використання прибутку.

Суть товарної продукції як частини валової продукції, яка вибуває з підприємства. Рівень товарності, методика розрахунку, шляхи підвищення товарності.

Особливості формування ринків основних видів сільськогосподарської продукції, шляхи їх розширення.

14. СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ, КОНЦЕНТРАЦІЯ ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Суть і фактори розміщення та спеціалізації аграрного виробництва. Форми спеціалізації і методика визначення виробничого напрямку аграрного підприємства.

Поняття про галузі та їх характеристика. Галузева структура аграрних підприємств. Типи спеціалізованих господарств. Економічна ефективність розміщення та спеціалізації аграрного виробництва. Основні зони спеціалізації сільського господарства.

Поняття про кооперування виробництва. Інтеграційні процеси в сільськогосподарському виробництві. Форми агропромислових формувань у сферах виробництва і переробки продукції та їх економічна ефективність. Регіональні агропромислові формування. Зарубіжний досвід агропромислової інтеграції та можливості його використання в Україні.

14. ЕКОНОМІКА ОСНОВНИХ ГАЛУЗЕЙ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Економіка і соціальне значення збільшення обсягів виробництва продукції в ринкових умовах та створення продовольчих товарів України.

Економіка виробництва зерна, технічних культур, картоплі та овочів, плодів, ягід і винограду.

Характеристика кожної галузі: значення, її сучасний рівень, розміщення на території України, ефективність виробництва (урожайність, собівартість, продуктивність праці, рентабельність).

Ефективність впровадження інтенсивних технологій. Суть, ефективність і соціальне значення поєднання виробництва та переробки продукції на аграрних підприємствах.

Економіка виробництва кормів. Економіка молочно-продуктового підкомплексу АПК. Економіка м'ясного підкомплексу АПК. Економіка вівчарства.

1.4. МАРКЕТИНГ

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи та основи планування маркетингу

Тема 1. Маркетинг та його роль у господарській діяльності фірми

Сутність маркетингу. Базове визначення та ключові складові. Концептуальний, функціональний та товарний підходи до маркетингу. Детальний розгляд. Системно-поведінковий, інституційний та управлінський підходи. Аналіз взаємозв'язків. Еволюція маркетингових концепцій: від удосконалення виробництва до соціально-етичного маркетингу. Історичний огляд та приклади. Предмет та об'єкт маркетингу. Ключові відмінності. Потреби. Теорії потреб. Цінності. Теорія цінностей Рокича. Система споживчої цінності. Ключові поняття маркетингу: від бажання до ринку.

Тема 2. Інструментарій розробки комплексу маркетингу

Суть та історія поняття «комплекс маркетингу». Реалізація комплексу через чотири види маркетингової політики. Основні принципи розробки комплексу: узгодженості, мінливості, оптимізації. Концепція маркетинг-менеджменту. Принципи маркетингу. Стратегічні завдання маркетингу. Тактичні завдання маркетингу. Класифікація маркетингу за об'єктом (товари). Класифікація маркетингу за охопленням ринку. Класифікація маркетингу за горизонтом планування.

Тема 3. Маркетинг у системі підприємницької діяльності

Зміст поняття «підприємництво». Ознаки та фази розвитку підприємництва. Роль маркетингу на різних етапах розвитку підприємництва. Відмінності між маркетингом як інструментом та філософією бізнесу. Державне регулювання маркетингової підприємницької діяльності: суть і мета, функції. Види маркетингу залежно від стану попиту. Види маркетингу залежно від філософії та фокусу. Види маркетингу залежно від сфери діяльності. Процес формування ідеї розвитку підприємництва. Ранжування стратегічних завдань. Права та обов'язки підприємців. Характеристики сучасного міжнародного бізнесу.

Тема 4. Маркетингове планування, організація і контролю

Суть маркетингового планування, його мета, завдання та принципи. Оперативне та стратегічне планування. Моделі та процес стратегічного планування. Проблеми розробки маркетингового плану та його якість. Управління маркетингом як система. Визначення мети і завдань маркетингової політики. Структура комплексу маркетингу та його інструменти (Маркетинг-мікс). Головні елементи системи маркетинг-менеджменту. Організація управління маркетинговими заходами. Види організаційних структур маркетингу. Маркетинговий контроль: мета, стадії та види. Поняття маркетингового аудиту. Організація управління маркетинговими заходами. Маркетинговий контроль: сутність, мета та види.

Змістовий модуль 2. Маркетингові дослідження та аналіз ринку

Тема 5. Теорія маркетингових досліджень

Маркетингова інформація: класифікація, переваги і недоліки. Методи збору: опитування, спостереження, експеримент, імітація. Маркетингова інформаційна система та її елементи. Мета, предмет, об'єкт, принципи та завдання маркетингових досліджень. Види маркетингових досліджень: кабінетні, польові, пілотні, панельні. Метод фокус-груп. Етапи процесу маркетингових досліджень. Кон'юнктура ринку. Прогноз кон'юнктури товарного ринку. Місткість ринку (реальна, потенційна). Поняття бізнес-плану. Типи оперативного планування. Особливості розробки оперативних планів. Товарно-ринкова стратегія ринкових можливостей фірм. Організаційні структури служби маркетингу. Матричні структури та інтеграція. Форми маркетингового контролю. Джерела маркетингової інформації. Процес збору та інтерпретації маркетингової інформації. Критерії оцінки поінформованості.

Тема 6. Дослідження маркетингового середовища

Маркетингове середовище. Макросередовище. Мікросередовище: постачальники, посередники, клієнти, конкуренти, контактні аудиторії. Демографічне, технологічне, економічне, політико-правове, природне, соціально-культурне середовище. Аналіз головних тенденцій технологічного макросередовищ. Основні тенденції світового та вітчизняного демографічного середовища. Показники аналізу конкурентного середовища. Основні права споживачів.

Тема 7. Сегментування ринку, позиціонування та виявлення конкурентних переваг

Масовий, цільовий, локальний, індивідуальний маркетинг. Сегментування ринку: переваги і недоліки. Властивості ринкових сегментів. Ознаки сегментування. Вибір цільових сегментів ринку. Типи цільових ринків. Стратегії охоплення ринку. Недиференційований та диференційований маркетинг. Позиціонування та диференціювання. Помилки та основні стратегії позиціонування. Етапи цільового. Переваги та недоліки ринкового сегментування.

Тема 8. Аналіз поведінки споживачів на споживчих ринках

Теоретичні засади споживчої поведінки. Економічні та неекономічні теорії. Аналіз процесу прийняття споживчого рішення про купівлю. Етапи: усвідомлення проблеми, пошук інформації, оцінка варіантів. Рішення про купівлю та поведінка після купівлі. Вивчення поведінки споживачів. Моделі поведінки споживачів. Варіанти процесу прийняття рішень про купівлю. Чинники, що впливають на поведінку споживачів: культурні, соціальні, особистісні, психологічні. Джерела інформації, якими може скористатися споживач. Виявлення перешкод на етапі прийняття рішення. Соціокультурні, психологічні та особистісні чинники.

Тема 9. Аналіз поведінки споживачів на ділових ринках

Дослідження поведінки споживачів на ділових ринках. Структура ділових ринків. Суттєві ознаки ринків товарів промислового призначення. Процес купівлі товарів для потреб підприємства. Типи купівельних рішень. Використання

прямих закупівель, закупівлі для нових завдань. Рішення про модифіковану купівлю. Удосконалення взаємовідносин між покупцями та постачальниками. Особливості виникнення та задоволення ситуаційних потреб. Рішення про модифіковану купівлю. Удосконалення взаємовідносин між покупцями та постачальниками.

Змістовий модуль 3. Товарна та цінова політика фірми

Тема 10. Товар у системі маркетингу

Суть товару та його характеристики. Гранична корисність товару. Маркетингова концепція товару. П'ять рівнів товару за Ф. Котлером. Життєвий цикл товару та його етапи. Поєднання товару. Єдність товару та послуги. Класифікація фізичних параметрів товарів. Характеристики товарів в Україні.

Тема 11. Товарна політика фірми

Способи планування товарів. Процес планування нових товарів. Методи розробки ідей. Критерії відбору ідей. Пробний маркетинг. Причини невдач нових товарів. Поняття бренда. Марочна стратегія. Марка. Упаковка. Етикетка. Використання торгівельних марок. Суть і функції торгівельної марки. Проведення товарної політики фірми. Товарно-асортиментна політика.

Тема 12. Маркетинг послуг

Суть послуг та їхнє місце в сучасній економіці. Причини зростання сфери послуг. Характеристики послуг: невідчутність, невіддільність, мінливість, нездатність до збереження. Роль маркетингу в розвитку сфери послуг. 4 «Р» маркетингу послуг. Сервіс та гарантійне обслуговування. Типи послуг. Конкуренція на ринку послуг. Функції та принципи організації сервісу.

Тема 13. Ціни в механізмі ринкової економіки

Основні теорії ціни. Особливості та функції ринкових цін. Ціноутворення на різних ринках (досконалої конкуренції, монополії, олігополії). Місце ціни в системі комплексу маркетингу. Сприйняття ціни споживачами. Поняття «справедливої ціни». Адміністративні ціни. Концепції цінової еластичності. Поняття цінової та нецінової конкуренції.

Тема 14. Система цін, класифікація та порядок встановлення

Система цін та їхня структура. Визначальні чинники формування системи цін. Встановлення мети ціноутворення. Коригування та встановлення кінцевої ціни. Класифікація цін за характером торговельно-економічного обороту. Класифікація цін за часом і територією дії. Класифікація цін за ступенем і способом державного регулювання.

Тема 15. Політика ціноутворення і роль держави

Маркетингові стратегії ціноутворення. Стратегії цінового рівня, ціноутворення на нові товари, товарні. Цінове дослідження та сегментування ринку. Роль держави в системі ціноутворення. Методи прямого ціноутворення (метод «середні витрати + прибуток», аналіз беззбитковості). Методика встановлення цін на підставі попиту, з урахуванням умов конкуренції. Політика

знижок та кредитна політика. Прямі та непрямі методи державного регулювання. Змішані маркетингові цінові стратегії. Дослідження цінових ризиків. Тендерне ціноутворення. Біржове ціноутворення. Непряме маркетингове ціноутворення. Політика кондицій. Біржове ціноутворення. Цінові стратегії підприємства: проникнення, «зняття вершків», лідерство за ціною

Змістовий модуль 4. Збутова та комунікаційна політика

Тема 16. Вибір каналів розподілу товарів і послуг

Маркетингова політика розподілу. Канали розподілу, їх функції та типи. Довжина та ширина каналу розподілу. Рівні каналу розподілу. Формування каналів розподілу. Вертикальні маркетингові системи. Критерії ефективності каналів розподілу. Множинні канали розподілу. Ліквідація конфліктів у каналах розподілу.

Тема 17. Маркетингова логістика у сфері розподілу

Маркетингова логістика як інструмент системи розподілу. Логістика та її цілі. Розподільча логістика. Логістичний ланцюг руху товарно-матеріальних потоків. Закупівля та опрацювання замовлень. Формування товарних запасів та управління ними. Транспортування. Складування.

Тема 18. Стратегія розподілу в торгівлі

Маркетингова стратегія на підприємствах торгівлі. Суть та види торгівлі. Роль торгівлі у формуванні потреб. Зміст торговельної стратегії. Конкуренція в торгівлі. Гуртова та роздрібна торгівля. Класифікація торговельних організацій. Діяльність сучасного супермаркету. Державне регулювання та управління торгівлею.

Тема 19. Комунікації в системі управління збутом

Маркетингова політика комунікацій. Процес маркетингових комунікацій. Роль персонального продажу у збутовій діяльності. Процес організації персональних продажів. Контроль за ефективністю роботи торговельних агентів та їх мотивація. Стимулювання збуту. Суть та роль. Стимулювання збуту, спрямоване на споживачів та посередників. Проблеми стимулювання збуту та шляхи їх вирішення. Упаковка в системі комунікаційної політики. Комунікативна роль інформаційних знаків. Персональний продаж.

Тема 20. Реклама в системі маркетингових комунікацій

Роль та значення реклами. Суть, функції та принципи. Соціально-етичні аспекти рекламної діяльності. Види реклами. Класифікаційні ознаки. Механізм організації рекламування. Суб'єкти рекламної діяльності. Визначення мети реклами. Розробка стратегії реклами. Оцінка ефективності рекламної діяльності.

Тема 21. Особливі маркетингові комунікації

Зв'язки з громадськістю (PR). Суть та історія розвитку PR. Відмінності між PR та рекламою. Напрями організації PR-компаній. Прямі маркетингові комунікації. Суть і функції.

Тема 22. Новітні технології маркетингу

Сучасні види маркетингу: глобальний, латеральний, креативний, емоційний, інтерактивний (віртуальний), індивідуальний, екологічний маркетинг та ін. Товарна пропаганда та інструменти PR. Форми прямих комунікацій. Спонсорювання та його класифікація. Інтернет-маркетинг. Використання ІТ-технологій як ефективний метод зменшення витрат на маркетинг. Індивідуальний маркет. Екологічний маркетинг.

1.5. КОМЕРЦІЙНЕ ПРАВО

1. Поняття, предмет, метод і система комерційного права.

Комерційне законодавство

Поняття, предмет і метод комерційного права, його основні категорії та інститути. Функції комерційного права. Основні принципи господарювання. Обмеження впливу державних органів на здійснення комерційної діяльності. Співвідношення понять комерційне, господарське, підприємницьке право.

Поняття комерційного законодавства як джерела комерційного права. Поняття і види законодавчих актів. Конституція України як основа розвитку комерційного законодавства. Структура Господарського кодексу України. Закони та підзаконні нормативні акти. Нормативні акти органів управління та акти органів місцевого самоврядування. Значення рішень вищих судових органів в удосконаленні та застосуванні комерційного законодавства.

2. Суб'єкти комерційного права

Поняття, ознаки та види суб'єктів комерційного права. Приватні підприємці як суб'єкти комерційного права. Господарські організації: поняття, ознаки та види. Поняття та характерні риси підприємства, його види, загальні основи правового статусу підприємств. Особливості правового статусу окремих видів підприємств: державних, комунальних, орендних.

Поняття і види господарських товариств. Загальні засади правового статусу господарських товариств: правові засади створення, функціонування, припинення діяльності. Особливості правового становища акціонерних товариств та їх види. Правове становище товариства з обмеженою відповідальністю. Правове становище товариства з додатковою відповідальністю. Правове становище повного товариства. Правове становище командитного товариства та його учасників.

3. Правове регулювання відносин власності

Відносини власності в сфері економіки і право власності. Право власності в об'єктивному та суб'єктивному розумінні. Види (форми) права власності. Економічні перетворення відносин власності в процесі сучасної економічної реформи. Право повного господарського відання і право оперативного управління як похідні права від права власності на засоби виробництва. Види права власності на засоби виробництва. Правові титули майна підприємства. Порядок формування і склад майна підприємства. Основні фонди. Обігові кошти. Нематеріальні активи. Спеціальні фонди і резерви.

4. Господарський договір

Поняття та ознаки господарського договору. Істотні умови господарського договору. Види господарських договорів. Порядок укладання господарських договорів, їх зміни і розірвання. Укладення господарських договорів шляхом торгів, аукціонів, тендерів, конкурсів, переговорів, за рішенням суду тощо. Форма господарського договору. Способи забезпечення належного виконання господарських договорів: господарсько-правові та цивільно-правові.

5. Відповідальність за правопорушення у сфері господарювання

Поняття та ознаки господарсько-правової відповідальності. Класифікація господарсько-правових санкцій. Функції господарсько-правової відповідальності. Підстави господарсько-правової відповідальності. Відшкодування збитків як вид господарсько-правової відповідальності: поняття, сфера застосування, механізм реалізації. Штрафні та оперативно-господарські санкції: поняття, порядок застосування, види. Адміністративно-господарські санкції: поняття, порядок застосування, види.

6. Правове регулювання банкрутства

Законодавство, що регулює провадження у справах про банкрутство. Поняття банкрутства та його правове значення. Провадження у справах про банкрутство. Ліквідаційна процедура. Функції господарського суду в ліквідаційній процедурі. Повноваження ліквідатора та членів ліквідаційної комісії. Продаж майна в провадженні у справі про банкрутство. Мирова угода. Припинення провадження у справі про банкрутство. Особливості банкрутства окремих категорій боржників. Арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор). Процедури банкрутства, пов'язані з іноземною процедурою банкрутства.

7. Правове регулювання обмеження монополізму та захисту суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції

Призначення правового захисту економічної конкуренції та недопущення недобросовісної конкуренції. Правовий статус Антимонопольного комітету України. Монопольне становище та порядок його визначення. Поняття та види антиконкурентних дій. Поняття та види недобросовісної конкуренції. Організаційно-правові методи боротьби з порушенням законодавства про захист економічної конкуренції. Відповідальність за порушення антимонопольного законодавства та законодавства про захист від недобросовісної конкуренції та порядок її застосування.

8. Правове регулювання приватизації державного майна

Поняття приватизації державного майна. Законодавство про приватизацію. Цілі та принципи приватизації. Об'єкти приватизації. Об'єкти, що не підлягають приватизації. Суб'єкти приватизації (державні органи приватизації, покупці, посередники), їх правове становище. Роль фінансових посередників (довірчих товариств, інвестиційних фондів та інвестиційних кампаній) у процесі приватизації. Етапи приватизації державного майна (майна державних підприємств). Приватизаційний процес. Способи приватизації. Договірні відносини приватизації: поняття, види, зміст, форма, порядок надання та вико-

нання, відповідальність за порушення договірних зобов'язань. Відповідальність за порушення встановленого законом порядку приватизації.

9. Правове регулювання біржової діяльності

Поняття, юридичні ознаки та види бірж. Правове становище товарної біржі: порядок створення, функції, права та обов'язки. Біржові угоди: поняття, види, порядок укладення. Учасники біржової торгівлі. Правила біржової торгівлі. Порядок проведення біржових торгів. Вирішення біржових спорів. Відповідальність за порушення правил біржової торгівлі.

Правовий статус фондової біржі: поняття, організаційно-правова форма, порядок створення, реєстрації, правила фондової біржі, їх зміст, порядок прийняття. Контроль за діяльністю фондових бірж з боку Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку. Особливості створення та припинення фондової біржі.

10. Правове регулювання цін і ціноутворення

Поняття та функції ціни. Правове забезпечення ціноутворення в Україні. Види цін та порядок їх встановлення. Правове регулювання контролю за додержанням дисципліни цін. Відповідальність за порушення дисципліни цін.

11. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Поняття зовнішньоекономічної діяльності та її правове забезпечення. Принципи зовнішньоекономічної діяльності. Особливості публічно-правового регулювання та приватно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Правове становище суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Підстави та порядок проведення ліцензування та квотування зовнішньоекономічної діяльності. Поняття, види зовнішньоекономічного договору, його зміст, форма та порядок укладення. Державна реєстрація зовнішньоекономічних договорів (контрактів). Вирішення спорів за зовнішньоекономічними договорами (контрактами).

1.6. ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ

1. Економічний аналіз у системі управління виробництвом

Економічний аналіз і його роль в управлінні виробництвом. Значення економічного аналізу. Економічний аналіз як галузь науки. Зміст та основні риси економічного аналізу.

Мета та основні завдання економічного аналізу. Функції економічного аналізу. Предмет і об'єкт економічного аналізу. Суб'єкти економічного аналізу. Види і напрями економічного аналізу.

Основні категорії економічного аналізу. Місце економічного аналізу в системі наук, зв'язок економічного аналізу з іншими дисциплінами. Економічний аналіз і теорія управління (прийняття управлінських рішень) та планування.

Історія виникнення економічного аналізу. Основні етапи розвитку економічного аналізу. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку економічного аналізу в Україні та світі. Основні напрями удосконалення економічного аналізу.

2. Метод і прийоми економічного аналізу

Поняття методу економічного аналізу, його елементи, загальнонаукове і функціональне значення. Характерні ознаки методу економічного аналізу, його відмінності від методів інших функціональних економічних наук. Класифікація методів економічного аналізу, вибір і обґрунтування класифікаційних ознак. Взаємозв'язок методу, методики і методології економічного аналізу. Сфери застосування методів і прийомів економічного аналізу, їх вибір для розв'язання конкретних аналітичних задач.

Економіко-логічні методи і прийоми як інструмент обробки економічної інформації, що застосовуються під час вивчення економічних явищ і процесів на макро- і мікроекономічних рівнях. Класифікація економіко-логічних (традиційних) методів і прийомів, галузь їх застосування. Види групування: аналітичні, структурні та типові. Прийоми деталізації загальних показників. Роль і значення графічного методу у візуальному дослідженні господарських операцій, процесів та економічних явищ.

Поняття типи і завдання факторного аналізу. Класифікація і систематизація факторів в економічному аналізі. Методи аналізу кількісного впливу чинників на зміну результативного показника.

Прийоми елімінування: індексний метод, метод ланцюгових підставок, метод абсолютних різниць, метод відносних різниць, інтегральний метод, метод простого додавання, нерозкладеного залишку, метод зважених кінцевих різниць, метод коригуючого коефіцієнта, метод часткової участі, логарифмічний метод.

Практичне заняття

Використання прийомів економічного аналізу під час дослідження виробничих явищ і процесів. Факторний аналіз продукції.

3. Аналіз використання трудових ресурсів і фонду оплати праці

Значення, завдання, основні етапи, об'єкти та інформаційне забезпечення аналізу забезпеченості персоналом та ефективності його використання.

Основні показники забезпеченості підприємства персоналом. Аналіз складу та структури персоналу. Аналіз руху персоналу. Аналіз використання робочого часу. Аналіз продуктивності праці. Аналіз трудомісткості продукції.

Оцінка рівня продуктивності праці, фактори її росту. Виявлення резервів зростання продуктивності праці. Вплив головних факторів на показники продуктивності праці і трудомісткості виробництва продукції.

Аналіз складу і структури фонду оплати праці. Аналіз фонду оплати праці та ефективності його використання. Оцінка співвідношення між темпом зростання продуктивності праці і темпом зростання середньої заробітної плати.

4. Аналіз основних засобів підприємства

Значення, завдання, основні етапи, об'єкти та інформаційне забезпечення аналізу забезпеченості основними засобами та ефективності їх використання.

Аналіз складу і структури основних засобів. Аналіз руху основних засобів. Аналіз технічного стану основних засобів. Аналіз інтенсивності та ефективності використання основних засобів.

Аналіз впливу факторів на рівень використання основних засобів.

Аналіз виробничої потужності. Аналіз лізингових операцій та їх ефективності. Виявлення резервів збільшення капіталодовіддачі і рентабельності основних засобів.

Виявлення резервів збільшення продукції за рахунок підвищення інтенсивності та ефективності використання основних засобів.

5. Аналіз матеріальних ресурсів

Значення, завдання, основні етапи, об'єкти та інформаційне забезпечення аналізу забезпеченості матеріальними ресурсами та ефективності їх використання.

Виконання плану поставок матеріальних ресурсів (джерела, терміни, види тощо). Аналіз впливу забезпеченості ресурсами на виконання виробничої програми.

Аналіз забезпеченості матеріальними ресурсами. Аналіз ефективності використання матеріальних ресурсів.

Аналіз матеріаломісткості продукції. Вплив факторів на матеріалоємність продукції.

Резерви зниження матеріалоємності продукції за рахунок покращення використання матеріалів.

6. Аналіз інвестиційної діяльності підприємства

Сутність і значення інвестиційної діяльності. Види інвестицій і їх значення.

Значення, завдання, основні етапи, об'єкти та інформаційне забезпечення аналізу інвестиційної діяльності. Аналіз обсягів і структури інвестицій. Аналіз ефективності реальних інвестицій. Оцінка окупності інвестицій. Оцінка норми прибутку на капітал. Оцінка чистої приведеної вартості. Оцінка внутрішньої норми прибутку (дохідності). Оцінка дохідності інвестиційного проекту. Порядок розрахунку дюрації (терміну надходження доходів від інвестиційного проекту).

Аналіз чутливості показників ефективності інвестиційних проектів. Аналіз фінансових інвестицій: аналіз дохідності облігацій та акцій, оцінка інвестиційної привабливості акцій. Комплексна оцінка інвестиційної привабливості об'єктів.

7. Аналіз виробництва продукції, робіт та послуг

Значення, завдання, основні етапи, об'єкти та інформаційне забезпечення аналізу процесу виробництва в умовах ринку.

Аналіз виробництва продукції рослинництва за фізичним об'ємом та асортиментом. Аналіз виробничої програми рослинництва. Аналіз виконання плану посівних площ та урожайності сільськогосподарських культур.

Аналіз виробництва продукції тваринництва. Аналіз виробництва продукції тваринництва за фізичним об'ємом та асортиментом. Аналіз впливу факторів (зміни поголів'я тварин і продуктивності однієї голови) на валове виробництво продукції тваринництва. Аналіз забезпеченості тварин кормами.

Шляхи та резерви збільшення виробництва продукції тваринництва і рослинництва.

8. Аналіз витрат на виробництво продукції

Значення, завдання, основні етапи, об'єкти та інформаційне забезпечення аналізу витрат підприємства та собівартості продукції.

Аналіз складу витрат за всіма видами діяльності. Визначення суми постійних і змінних витрат. Аналіз собівартості окремих видів продукції. Аналіз витрат за елементами. Аналіз витрат за статтями калькуляції.

Аналіз прямих і непрямих витрат. Визначення резервів зниження витрат підприємства.

Факторний аналіз собівартості продукції. Причини зміни собівартості продукції.

Загальна оцінка собівартості продукції по окремих видах продукції підприємства. Аналіз рівня витрат на одну гривню виручки від реалізації.

Аналіз собівартості продукції рослинництва і тваринництва.

Узагальнення шляхів і резервів зниження собівартості. Розробка заходів спрямованих на використання виявлених резервів.

9. Аналіз маркетингової діяльності підприємства

Поняття та основні категорії маркетингової діяльності. Значення та завдання маркетингового аналізу.

Аналіз попиту на продукцію і формування портфеля замовлень. Оцінка ризику нереалізованої продукції.

Аналіз ринку збуту продукції. Аналіз кон'юнктури ринку.

Аналіз цінової політики. Аналіз системи розповсюдження продукції.

Аналіз конкурентоспроможності продукції. Аналіз життєвого циклу товару

10. Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства

Поняття фінансових результатів діяльності підприємства. Порядок формування фінансових результатів діяльності підприємства.

Значення, завдання, інформаційне забезпечення аналізу фінансових результатів діяльності підприємства. Аналіз рівня, структури та динаміки фінансового результату.

Аналіз фінансових результатів від різних видів діяльності. Аналіз формування та використання чистого прибутку.

Рентабельність як відносний показник дохідності підприємства. Аналіз рентабельності підприємства. Аналіз рентабельності продукції. Аналіз рентабельності виробничих фондів. Аналіз рентабельності капіталу.

Виявлення резервів збільшення прибутку та рентабельності.

11. Аналіз фінансового стану підприємства

Значення, завдання, основні етапи, об'єкти та інформаційне забезпечення аналізу майнового стану підприємства. Аналіз загального стану майна та джерел його утворення, методика побудови аналітичного балансу й основні його показники. Аналіз складу, структури та динаміки активів підприємства. Аналіз складу, структури та динаміки пасивів підприємства. Комплексна оцінка майнового стану підприємства.

Значення, завдання й інформаційне забезпечення аналізу ліквідності та платоспроможності підприємства. Комплексна оцінка ліквідності і платоспроможності підприємства на основі системи показників.

Значення, завдання та інформаційне забезпечення аналізу фінансової стійкості підприємства. Типи фінансової стійкості та загальні принципи їх оцінки. Оцінювання фінансової стійкості підприємства на основі аналізу співвідношення власного та залученого капіталу. Аналіз фінансової рівноваги між активами та пасивами. Оцінювання фінансової стійкості підприємства, що ґрунтується на співвідношенні фінансових і нефінансових активів. Комплексна оцінка фінансової стійкості підприємства на основі системи показників.

Значення, завдання та інформаційне забезпечення аналізу грошових потоків. Вертикальний і горизонтальний аналіз грошових потоків. Аналіз руху коштів прямим способом. Аналіз руху коштів непрямим способом. Аналіз інтенсивності та ефективності грошових потоків. Аналіз впливу прямих і непрямих факторів на зміну кінцевого залишку коштів. Визначення оптимального залишку коштів.

Значення, завдання та інформаційне забезпечення аналізу ділової активності. Аналіз оборотності активів підприємства, дебіторської і кредиторської заборгованості, сукупного та власного капіталу. Аналіз операційного і фінансового циклів. Комплексна оцінка ділової активності на основі системи показників.

1.7. МЕНЕДЖМЕНТ

1. Теоретичний менеджмент

1.1. Вступ. Сутність і завдання менеджменту

Менеджмент як самостійний вид професійної діяльності. Логічно-структурна схема викладання курсу. Предмет, об'єкт і завдання навчальної дисципліни “Менеджмент”, її зв'язок з іншими дисциплінами.

Сутність категорій “управління” та “менеджмент”. Менеджмент як система наукових знань. Менеджмент як мистецтво управління. Менеджери та підприємці. Рівні управління, групи менеджерів. Сфери менеджменту.

Наукові основи менеджменту: загальні принципи та методи дослідження, закони і закономірності менеджменту, принципи менеджменту. Функції та цикл менеджменту. Види менеджменту.

1.2. Історія розвитку менеджменту

Історія розвитку управлінської думки у світі. Передумови виникнення науки управління. Ранні теорії менеджменту: класична теорія менеджменту (школа наукового управління, адміністративна школа управління); поведінкова теорія менеджменту (школа людських відносин, школа поведінкових наук); школа науки управління (кількісний підхід до менеджменту).

Характеристика інтегрованих підходів до управління. Системний, процесний і ситуаційний підходи. Порівняльна характеристика японської та американської, європейської моделей менеджменту. Розвиток управлінської думки в Україні.

Сучасні напрямки розвитку науки управління. Гуманізація управління. Феномен організаційної культури. Інтернаціоналізація та глобалізація менеджменту.

1.3. Організація як об'єкт управління

Поняття організації. Підприємство як організаційно-господарська одиниця. Класифікація, правовий статус і характеристика діяльності підприємств.

Внутрішнє середовище організації: цілі, структура, завдання, технологія і персонал.

Зовнішнє середовище організації. Мікросередовище менеджменту та його складові (середовище прямого впливу на підприємство) – постачальники, посередники, споживачі, конкуренти, закони й установи державного регулювання.

Основні чинники і фактори, які визначають макросередовище організації (середовище непрямого (опосередкованого) впливу) – стан економіки, науково-технічний прогрес, соціально-культурні та політичні фактори, міжнародні події та оточення.

1.4. Менеджмент як система

Поняття системи, системного підходу в менеджменті. Особливості соціально-економічної системи. Правила раціональної організації системи менеджменту. Організація як відкрита динамічна система: керуюча та керована підсистеми. Модель організації як відкритої системи: параметри “входу”, процес перетворення, параметри “виходу”.

Регулювання та самоуправління в менеджменті.

Ієрархія, організаційна культура та ринок у менеджменті.

1.5. Методи менеджменту

Сутність і класифікація методів менеджменту. Методи менеджменту як сукупність способів впливу керуючої системи управління на керовану.

Адміністративно-правові методи менеджменту. Економічні методи менеджменту. Соціально-психологічні методи менеджменту.

Механізм взаємодії методів, принципів і функцій менеджменту.

1.6. Менеджер у соціально-економічній системі

Менеджер як професія. Роль менеджерів. Функції менеджерів. Десять управлінських ролей менеджерів. Склад робіт, які виконують менеджери.

Характеристика кваліфікаційних груп менеджерів. Ознаки класифікації працівників: за видами діяльності, категоріями, рівнем (ступенем) системи управління, галуззю діяльності, посадою. Посадові обов'язки провідних спеціалістів.

Функції і відповідальність керівників різних напрямків діяльності та залежність його від рівня, який вони займають в ієрархії управління.

Модель сучасного менеджера.

Загальні вимоги до керівництва. Морально-психологічні якості сучасного управління. Вимоги до знань керівника з урахуванням виконуваних функцій і завдань.

Критерії ефективної діяльності менеджерів. Умови успішної діяльності менеджерів Японії, США і України. Причини успіху управлінського персоналу. Основні риси менеджерів, що досягають великих успіхів.

Психологічні властивості особистості керівника. Чинники, які ускладнюють управлінську роботу. Загальний портрет керівника.

1.7. Функції менеджменту. Планування як загальна функція

менеджменту

Поняття “функція” та ознаки її класифікації. Сутність, завдання і принципи планування як функції управління. Класифікація планів. Етапи та методи планування.

Стратегічне планування. Поняття стратегії, етапи стратегічного планування. SWOT-аналіз середовища організації. Вибір і формування стратегії. Планування реалізації стратегії. Тактика, політика, процедури, правила.

Поняття бізнес-плану. Загальна характеристика бізнес-планування та його функції. Основні розділи бізнес-плану. Послідовність розробки бізнес-плану.

1.8. Організаційна діяльність як загальна функція менеджменту

Зміст організаційної функції в менеджменті. Делегування, відповідальність і повноваження. Типи повноважень: лінійні та апаратні.

Поняття організаційної структури управління і фактори, що її визначають. Ланка управління, рівень управління. Основні елементи організаційної структури управління. Вимоги до організаційної структури і фактори, які впливають на побудову організаційних структур.

Основні типи та принципи формування організаційних структур управління.

Типи бюрократичних структур управління, їх особливості, переваги та недоліки.

Основні типи адаптивних структур, їх особливості, конгломератна організаційна структура.

1.9. Мотивування як загальна функція менеджменту

Механізм дії мотивації до праці через поведінку. Потреби, винагороди, закон результату. Мотивація та компенсація.

Первинні та вторинні потреби. Внутрішні та зовнішні винагороди.

Змістові теорії мотивації. Ієрархія потреб А. Маслоу. Теорія ЖВЗ Алдерфера. Теорія трьох потреб Девіда Мак Клееланда. Двофакторна теорія Фредеріка Герцберга.

Процесуальні теорії мотивації. Теорія сподівання В. Врума. Теорія справедливості С. Адамса. Об'єднана модель мотивації Портера-Лоулера. Формування мотиваційного механізму управління поведінкою працівників

1.10. Контролювання як загальна функція менеджменту

Сутність і зміст контролю. Мета, завдання, об'єкт, предмет, суб'єкти та типи контролю. Види контролю: попередній, поточний, кінцевий. Процес контролю, його етапи. Розробка стандартів і критеріїв, співставлення з ними реальних результатів. Поведінкові аспекти контролю. Характеристики ефективного контролю: стратегічна спрямованість, орієнтація на результат, відповідність справі, своєчасність, гнучкість, простота, економічність.

Системи контролю та механізм їх дії. Основні елементи системи контролю. Механізм дії системи контролю.

Контроль і контролінг. Цикли контролінгу. Мета, об'єкти та функції контролінгу.

Контроль та аудит. Аудит фінансових звітів. Суть аудитів та відповідальність до вимог. Аудит діяльності.

2. Функціональний та психологічний аспекти менеджменту

2.1. Інформація та комунікації в системі менеджменту

Інформація, її види та роль у менеджменті. Класифікація інформації. Вимоги, які пред'являють до інформації.

Поняття і роль комунікацій. Різновиди “внутрішніх” і “зовнішніх” комунікацій. Найважливіші теорії комунікації. Ефективна комунікація та її чотири стадії. Перешкоди в комунікаціях. Зворотний зв'язок у процесі комунікації. Засоби комунікацій, їх переваги та недоліки. Комунікаційний процес, елементи та етапи процесу. Шляхи вдосконалення організаційних комунікацій.

2.2. Організація проведення нарад, бесід і комерційних переговорів

Організація проведення зборів і нарад. Організація проведення ділових бесід. Організація телефонних розмов. Структура телефонних розмов. Організація проведення комерційних переговорів. Методи ведення переговорів.

2.3. Управлінські рішення

Сутність і види управлінських рішень, управлінське рішення як форма реалізації управлінської діяльності. Класифікація управлінських рішень, програмовані та непрограмовані рішення. Основні підходи до прийняття рішень. Фактори, що впливають на процес прийняття управлінських рішень. Процес та умови прийняття управлінських рішень. Право прийняття управлінських рішень. Управлінське рішення як результат управлінської діяльності. Моделі та методи прийняття управлінських рішень. Організація і контроль виконання рішень.

Розробка та ухвалення управлінських рішень у ситуаціях визначеного ризику та невизначеності.

2.4. Соціальна відповідальність і етика в менеджменті

Соціальна відповідальність. Роль бізнесу в суспільстві. Прибуток та ефективність. Пряма соціальна дія. Юридична відповідальність у порівнянні з соціальною відповідальністю. Аргументи “за” і “проти” соціальної відповідальності.

Етика і сучасне управління. Призначення етики як науки. Економічна етика – верховенство людини над матеріальними потоками в процесі виробництва. Службова, професіональна та нормативна етика. Етичний кодекс як сукупність етичних норм.

Основні характеристики ділового етикету. Основні поради правильного спілкування з партнерами. Підвищення показників етичності поведінки.

2.5. Соціально-психологічні аспекти керівництва.

Менеджмент персоналу

Поняття менеджменту персоналу. Суб'єкт та об'єкт управління. Планування та формування персоналу. Кадрова політика та її типи: пасивна, реактивна, превентивна, активна. Аналіз і проектування робочих місць.

Джерела набору персоналу.

Методи підбору й оцінювання кадрів.

Атестація як ефективна форма роботи з управлінським персоналом. Ефективне використання управлінського персоналу, підготовка та підвищення кваліфікації. Організація праці персоналу. Основні критерії рівня організації праці управлінського персоналу.

Само менеджмент.

Поняття, види, планування та управління кар'єрою.

2.6. Управління групами, керівництво та лідерство в менеджменті

Менеджмент груп та команд. Характеристики груп та команд.

Групи та їх класифікація. Відмінності формальних і неформальних груп. Причини виникнення груп. Управління формальними групами. Особливості управління неформальними групами.

Природа та визначення керівництва і лідерства. Основи керівництва: вплив, лідерство, влада. Форми впливу та влади: сила примусу, сила винагороди, влада спеціаліста, еталонна влада, законна, сила взаємодії з підлеглими, інформаційна влада.

Типи лідерства в менеджменті: автократичний, демократичний, ліберальний.

Управлінська сітка Блейка-Мутона. Формування ефективного стилю лідерства. Діловитість лідера – важлива характеристика менеджера.

2.7. Управління конфліктними ситуаціями

Природа конфлікту, його складові та види конфліктів. Конфліктна ситуація – першоджерело конфлікту. Чотири основні типи конфлікту за змістом: внутрішньоособистісний, міжособистісний, між особистістю та групою і міжгруповий.

Причини конфліктів: розподіл ресурсів, різниця в цілях, взаємозалежність у досягненні результату, різниця в досвіді та манері поведінки.

Управління конфліктними ситуаціями. Структурні методи вирішення конфліктних ситуацій. Міжособистісні стилі вирішення конфлікту. Стратегія вирішення.

Стреси, фактори, що їх викликають, та шляхи їх уникнення.

Методи нейтралізації стресів.

2.8. Виробничий (операційний) менеджмент

Поняття про операції та операційну систему. Визначення операційного (виробничого) менеджменту. Процес операційного менеджменту. Мета виробничого менеджменту. Формування операційної системи.

Продуктивність і конкурентоздатність організації. Розроблення продукту (послуг). Проектування виробничого процесу. Тип виробництва: індивідуальне, серійне, масове. Планування виробничих процесів. Оцінювання можливостей досягнення стратегічних цілей операційної системи. Управління якістю продукції та послуг. Показники якості продукції. Управління запасами. Типи запасів. Оперативне управління виробництвом.

2.9. Фінансовий менеджмент

Суть і структура фінансового менеджменту. Механізм функціонування фінансового менеджменту. Фінансове стратегічне, поточне й оперативне

планування, фінансовий аналіз, фінансова діагностика, фінансове регулювання, фінансовий контроль, фінансова звітність, фінансове забезпечення ділової активності бізнесу як цілого та його підсистеми.

Управління фінансовими ресурсами. Управління фінансовими ресурсами: визначення параметрів майбутньої поведінки організаційної системи, фінансової структури організації, джерел зовнішнього фінансування, одержання фінансових коштів, менеджмент оборотного капіталу, капіталовкладень, кредитного капіталу. Контролююча роль фінансового менеджменту на мікро- і макрорівнях.

Антикризове фінансове управління підприємством. Поняття банкрутства. Основні напрями запобігання банкрутства, фінансова санація.

1.10. Інноваційний менеджмент

Поняття, цілі й основні напрямки інноваційного менеджменту. Класифікація інновацій. Розробка та впровадження нової продукції. Формування і вибір ідей. Розробка та перевірка задуму. Розробка стратегії маркетингу. Аналіз можливостей виробництва і збуту. Розробка товару. Випробування в ринкових умовах. Розгортання комерційного виробництва.

Умови ефективного проведення реформ (впровадження нововведень). Поведінка менеджера під час опору реформам. Умови проведення змін.

Методологія вдосконалення бізнес-процесів.

2.11. Інвестиційний менеджмент

Економічна суть і форми інвестицій. Поняття інвестицій та інвестиційного менеджменту.

Правове регулювання інвестиційної діяльності. Суть, мета та завдання інвестиційного менеджменту. Формування інвестиційної стратегії підприємств. Принцип розробки інвестиційної стратегії. Розробка стратегії формування інвестиційних ресурсів.

Оцінювання інфляції. Оцінювання інвестиційних ризиків. Оцінювання ліквідності інвестицій. Аналіз та оцінювання ефективності реальних інвестиційних проектів.

Розробка бізнес-планів інвестиційних проектів. Методи оцінювання ефективності реальних інвестицій.

2.12. Міжнародний менеджмент

Поняття і значення міжнародного менеджменту. Природа міжнародного менеджменту. Міжнародна бізнесова діяльність. Зміни в міжнародній торгівлі на основі перетворень. Оцінювання міжнародного середовища. Важливий економічний показник – баланс платежів.

Основи формування спільного підприємства. Особливості управління на спільних підприємствах. Роль спільних підприємств і вільних економічних зон у міжнародній торгівлі.

Основні стратегії, які використовують багатонаціональні компанії. Світова інтеграція і багатоцільова орієнтація. Адаптація до культурних відмінностей та управління. Орієнтація міжнародного менеджменту на майбутнє.

Тема 2.13. Підприємництво і менеджмент нових підприємств.

Поняття та роль бізнесу і підприємництва.
Форми організації бізнесу та їх особливості.
Організація та роль окремих посередницьких структур.
Інновації. Створення робочих місць. Внесок у великий бізнес.
Стратегія підприємницьких організацій. Вибір галузі. Використання конкурентних переваг.

Тема 2.14. Ефективність менеджменту. Сучасні виклики для менеджменту

Ефективність менеджменту організації, критерії та методи її оцінювання
Поняття ефекту та ефективності. Підходи до оцінки ефективності менеджменту в організації. Види ефективності менеджменту. Індивідуальна, групова та організаційна ефективність. Підходи до оцінки ефективності управління.

Організаційний розвиток та ефективність менеджменту. Чинники впливу на ефективність менеджменту. Критерії ефективності менеджменту.

Напрямки підвищення ефективності. Методи підвищення ефективності управління.

Проблеми у сфері управління та оптимальні шляхи їх розв'язання. Індивідуально - корпоративна ефективність.

Орієнтири управлінської професії менеджменту

II. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Дані критерії включають в себе основні вимоги до оцінки рівня підготовки випускників коледжу зі спеціальності та дозволяють робити висновки про рівень підготовки випускників.

Екзамен проводиться за індивідуальними білетами, з використанням інформаційних технологій, складеними відповідно до програми.

Кожний білет складається з тестових завдань та 2 виробничих ситуацій, що дають змогу перевірити знання студентів. Виконання всіх екзаменаційних завдань кваліфікаційного іспиту є обов'язковим.

Оцінки (бали) виставляє кожен член комісії. Відповіді на білети, екзаменаційна комісія оцінює за чотирибальною системою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно».

Екзаменаційна комісія на закритому засіданні обговорює результати атестації та шляхом відкритого голосування простою більшістю голосів членів комісії, які брали участь в її засіданні, приймає рішення про оцінку відповіді здобувача освіти.

Повторне складання (перескладання) кваліфікаційного іспиту з метою підвищення оцінки не дозволяється.

Екзаменаційна комісія може прийняти рішення про те, що здобувач освіти є не атестованим, якщо під час відповіді на кваліфікаційному іспиті здобувач освіти не продемонстрував певний рівень компетентностей та результатів навчання, передбачених освітньо-професійною програмою.

Оцінювання результатів складання кваліфікаційного іспиту здійснюється відповідно до критеріїв оцінювання, що містяться у цій програмі, окремо за виконання тестових завдань та виконання практичного завдання.

Шкала оцінювання тестових завдань

Сума балів, одержаних студентом за тестові завдання	Оцінка за шкалою навчального закладу
90 - 100	відмінно
82 - 89	добре
74 - 81	
64 - 73	задовільно
60 - 63	
0 – 59	незадовільно з можливістю повторного складання

Відповідь студента під час виконання практичного завдання оцінюється за 4-х бальною шкалою

«Відмінно». Відповідь побудована на рівні самостійного творчого мислення на основі ґрунтовного знання проблеми, що висвітлюється; основних понять та категорій, розуміння закономірностей виникнення, розвитку, протікання процесів, грамотне, логічно–послідовне викладання матеріалу, вміння пов'язувати його з сучасними досягненнями науки, робити узагальнення та висновки.

«Добре». Вірна відповідь, побудована на рівні самостійного мислення з елементами творчого пошуку, розуміння студентом основних закономірностей викладання навчального матеріалу. Допускаються окремі незначні помилки та неточності у висвітленні неосновних аспектів проблеми.

«Задовільно». В цілому вірна відповідь на рівні репродуктивного мислення. Допускаються недостатньо вірні формулювання, окремі незначні помилки у висвітленні основних аспектів проблеми, незнання студентом другорядних понять і категорій.

«Незадовільно». Невірна відповідь на завдання. Допущені значні помилки, що мають принципове значення в оцінці і розумінні явищ та фактів.

ЗРАЗОК ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТУ

ЗАВДАННЯ ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ

Назва навчального закладу	Млинівський технологічно-економічний фаховий коледж
Освітньо-професійний ступінь	фаховий молодший бакалавр
Галузь знань	07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність	073 «Менеджмент»
Освітньо-професійна програма	Менеджмент
Навчальні дисципліни	«Економіка підприємства», «Трудове право», «Маркетинг», «Організація виробництва», «Економічний аналіз», «Комерційне право», «Менеджмент»
Екзаменатор	Павуско З.А..

Екзаменаційний білет № 2

I. Теоретична частина

Виконання фахових тестових завдань

II. Практична частина

1. Пояснити види та моделі кар'єри, які мають місце в професійній діяльності двох спеціалістів. Зробити висновки.

В одне із сільськогосподарських підприємств одночасно були прийняті на роботу молоді спеціалісти – агроном та зоотехнік.

Через 10 років роботи агроном очолив галузь рослинництва (відпрацювавши в цей період на різних посадах агрономічної служби). Ще через 5 років він очолив підприємство на посаді виконавчого директора.

Зоотехнік успішно побудував кар'єру. За 5 років очолив цех тваринництва. Але період розвитку інноваційних технологій вимагав змін. Керівник зоотехнічної служби не є прихильником інновацій. Він звільнив посаду молодшому перспективному керівнику, зайнявши при цьому посаду спеціаліста зоотехнічної служби. Але його внесок залишився в якості консультанта для спеціалістів підприємства.

2. Старший бухгалтер АТ «Крок» Комарова спізнилася на роботу на дві години. Наказом по акціонерному товариству «Крок» її було переведено на нижче оплачувану роботу бухгалтера. Комарова вирішила звернутися із заявою до КТС про визнання переведення необґрунтованим. У заяві Комарова просила членів КТС врахувати, що згоду на переведення вона не давала, до того ж наказ про застосування дисциплінарного стягнення підписав заступник директора акціонерного товариства.

1. Які заходи дисциплінарного впливу та дисциплінарного стягнення за порушення трудової дисципліни можуть застосовуватися до працівників ?

2. Які органи мають право застосовувати дисциплінарні стягнення?

3. Дайте визначення переведення та вкажіть їх види.

4. Розкрийте порядок здійснення переведення.

5. Які органи мають право вирішувати цей трудовий спір?

6. Яке рішення прийме КТС у справі Комарової?

Затверджено на засіданні циклової комісії

«Управління та адміністрування»

Протокол № __ від ____ .202__ р.

Голова циклової комісії

Екзаменатор:

IV РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз господарської діяльності: навч. посіб. / за заг. ред. І.В. Сіменко, Т.Д. Косової. – Київ : Центр учбової літератури, 2016. – 384 с.
2. Паланюк М.А. Економічний аналіз : навч. посіб. – Київ : Аграрна освіта, 2010. – 252 с.
3. Єгорова О.В., Дорогань-Писаренко Л.О., Тютюнник Ю.М. Економічний аналіз: навч. посіб. – Полтава : РВВД ПДАА, 2018. – 290 с.
4. Черниш С.С. Економічний аналіз : навч. посіб. – Київ : ЦУЛ, 2018. – 312 с.
5. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. Київ: Кондор, 2020. – 378 с.
6. Болтянська Л.О., Андрєєва Л.О., Ісаак О.І. Економіка підприємства: навч. посіб. / за ред. Л.О. Болтянської. Херсон, 2019. – 668 с.
7. Економіка підприємства: підручник / під заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.
8. Економіка підприємства / Л.Л. Лазебник, В.В. Гуроч-кіна, Л.В. Слюсарєва та ін. ; за заг. ред. Л.Л. Лазебник. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. – 426 с.
9. Маркетинг: навч. посіб. / Н. Р. Іванечко, Т. Борисова, Ю. Процишин та ін. Тернопіль : ЗУНУ, 2021.
10. Іваненко Л. М., Боєнко О. Ю. Маркетинг. 3-тє вид., доп. і перероб. Вінниця : ДНУ ім. В. Стуса, 2022.
11. Савченко С. О., Сукач О. М. Маркетинг : навч.-практ. посіб. Черкаси : Східноєвропейський університет, 2024.
12. Маркетинг у цифровому середовищі: навч. посіб. / Н. Є. Летуновська, Л. М. Хоменко, О. В. Люльов та ін. ; за ред. Н. Є. Летуновської, Л. М. Хоменко. Суми : Сумський державний університет, 2021.
13. Маркетинг : навч. посіб. для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищ. освіти спеціальності 075 «Маркетинг» / Т. А. Рябова [та ін.] ; Нац. ун-т «Чернігів. політехніка». Чернігів, 2024. 276 с.
14. Менеджмент : Підручник / С.Ю. Бірюченко, К.О. Бужимська, І.В. Бурачек та ін.; під заг. ред. Т.П. Остапчук. – Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка». – Житомир: Вид-во «Рута», 2021. – 856 с.
15. Буняк Н.М. Менеджмент: методичні вказівки до практичних занять. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. 2019. 156 с.
16. Менеджмент у питаннях та відповідях: навчальний посібник / А. А. Вдовічен, О. Г. Вдовічена, В. А. Чичун та ін. Чернівці: ЧТЕІ ДТЕУ, 2023. 172 с.
17. Основи менеджменту: Конспект лекцій: навчальний посібник/ Т.В. Лазоренко, С.О. Пермінова.- Київ: КПІ ім. І. Сікорського, 2021.- 166 с. Марченко О. М.
18. Михайлов С.І. Менеджмент : навч. посіб. / С.І. Михайлов, Т.І. Балановська, О.В. Новак та ін. / За ред. С.І. Михайлова. – Київ : Центр учбової літератури.
19. Менеджмент. 2-ге видання. Навчальний посібник рекомендовано МОН України. Михайлов С. І. Центр учбової, 536 стор. 2017 р.

20. Осовська Г.В. Основи менеджменту: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Київ: Кондор, 2021. – 556с.
21. Пилипенко А.А. Менеджмент: підручник / А.А. Пилипенко, С.М. Пилипенко, І.П. Отенко. – Х.: Видавничий Дім "ІНЖЕК", 2005. 456 с.
22. Основи менеджменту: конспект лекцій для здобувачів вищої освіти ступеня «Молодший бакалавр» спеціальності 073 «Менеджмент» денної форми навчання / уклад. В. М. Стамат, А. С. Полторака. Миколаїв : МНАУ, 2022. 162 с.
23. Страпчук С.І., Миколенко О.П., Попова І.А., Пустова В.В. Менеджмент: навчальний посібник для здобувачів вищої освіти. Львів: Видавництво «Новий Світ – 2000», 2020. 356 с.
24. Менеджмент: теорія, методологія, практика / В. С. Сухарський - Тернопіль : Астон, 2002 - 416 с.
25. Шкільняк М. М, Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Крисько Ж. Л., Демків І. О. Менеджмент: підручник. Тернопіль: ЗУНУ, 2022 р. 258 с.
26. Практикум з менеджменту : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 224 с., ISBN 978-617-511-333-2.
27. Економіка та організація виробництва. Укладачі: Андрусь Ольга Іванівна, канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва КПІ ім. Ігоря Сікорського Покровська Наталія Миколаївна, канд. екон. наук, викладач кафедри економіки і підприємництва КПІ ім. Ігоря Сікорського., 2022 р.
28. Рижмань Д.І., Криворучко І.М., Вінничук Г.Я. Економіка підприємства : навч. посіб. – Київ : Аграрна освіта, 2011. – 513 с.
29. Канд. екон. наук, доцент Г. Б. Веретенникова – розд. 2 (підрозд. 11 – 14); канд. екон. наук, доцент В. В. Томах – вступ; розд. 2 (підрозд. 6 – 10); канд. екон. наук, доцент І. М. Геращенко – розд. 1, 2020 р.
30. Іванова, Ольга Анатоліївна. І-20 Організація виробництва та логістичні рішення : навч. посіб. для студентів, які навчаються за спец. 051 – Економіка (для всіх форм навчання) / О. А. Іванова ; Нар. укр. акад. [каф. економіки та права]. – Харків : Вид-во НУА, 2022. – 160 с.
31. Козик В. В. Організація виробництва: підручник / В. В. Козик, А. С. Гавриляк, Т. О. Петрушка; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Львів. політехніка». – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2020. 256 с.
32. Організація виробництва. Навч. посібник. Рек. МОНУ Круш П.В. та ін. 552 с. т. 2023.
33. Організація виробництва та планування діяльності підприємств: конспект лекцій для здобувачів вищої ступення «Бакалавр» спеціальності 051 «Економічна» / В.С. Кушнірук. – Миколаїв : МНАУ, 2020. – 133 с.
34. Організація виробництва: курс лекцій [Електронний ресурс] : навч. посіб. для студ. спеціальності 051«Економіка»/ КПІ ім. Ігоря Сікорського . 2021 р.
35. Уклад.:О.О. Кожемяченко. – Електронні текстові дані (1 файл: 1 793 Кбайт). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. – 233 с.
36. Н.Б. Болотіна, В.В. Жернаков, Трудове право України. Підручник, Київ, Юрінком Інтер, 2021 рік.
37. Ж.Б. Шевченко, І.Ю. Болотіна, Трудове право України. Підручник, Київ, КНТ, 2022 рік.
38. В.О. Сердюк, Основи трудового права України. Навчальний посібник, Київ, Центр учбової літератури, 2021 рік

39. О.В. Пономаренко, Трудове право України: сучасний стан та перспективи розвитку, Київ, Алерта, 2020 рік
40. О.Ю. Лісова, Трудове право України. Підручник, Харків, Право, 2023 рік.
41. І.В. Кравченко, Коментар до Кодексу законів про працю України (з урахуванням змін 2020-2024 років), Київ, Юрінком Інтер, 2024 рік.
42. Л.М. Ткаченко, Трудове право України: теорія та практика, Київ, Центр учбової літератури, 2022 рік.
43. Квасниця О. В. Комерційне право: навчальний посібник. — Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020.
44. Пилипенко О. А. Правове регулювання підприємницької діяльності. — Дніпро: Академія, 2021.

Інформаційні ресурси

1. Верховна Рада України - Режим доступу: <https://rada.gov.ua>
2. Кабінет Міністрів України - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua>
3. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. - Режим доступу: <https://me.gov.ua>
4. - Режим доступу: <https://me.gov.ua>
5. Закон України "Про працю" (Проект Трудового кодексу, остання редакція). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-20>
6. Законодавство України - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua> .
7. Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text>
8. Кодекс законів про працю України.
9. Закон України "Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану" № 2136-ІХ.
10. Закон України "Про внесення змін до КЗпП щодо дистанційної роботи" № 4339-ІХ.
11. Проект Трудового кодексу України
12. Офіційний ресурс: zakon.rada.gov.ua.
13. Національний банк України - Режим доступу: <https://bank.gov.ua> (для економічних показників та регулювання).
14. Державна служба статистики України - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (для статистичних даних).
15. Український фінансовий сайт. – Режим доступу : www.Finance.com.ua.
Державна служба статистики України. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
- Сайт Млинівського технолого-економічного коледжу. – Режим доступу: <https://college.mlyniv.rv.ua/index.php?idi=df/spec/men/>
- Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку: <https://www.nssmc.gov.ua>.